ثمشةوة وا بأياري دا بة ثموة بمرص ... ئاشتي

دامه زراندنی كۆماری مهاباد له نیوه ی سه ده ی رابووردوودا سه ره رای كورتی ته مه نی ئه ستێره یكی پرشنگداره له ئاسمانی تاریكی مێژووی میله ته كه مان.

كه باس له دامه زراندنی كۆماری مه هاباد ده كرێ بێ گومان ناتوانرێ رۆل و ماندووبونی كۆمه له ی ژـك فه رامۆش بكرێ. كۆمه له ی ژـك وه كو زه روره تێكی مێژووی ئه و سه رده مه، وه له ئه نجامی چه وسانه وه و تۆقاندنی میله تی كورد له لایه ن داگیركه رانه وه و بێ به شی مرۆڤی كورد له هه موو مافێكی نیشتمانی و نه ته وه ی ئابووری روشنبیری، وه هه ست كردن به به ر پرسیار ی نیشتمانی و نه ته وه ی له لایه ن كۆمه لێ رۆشنبیری ئه و زه ما نه له 25 گلاوێژی 1942 له شاری مه هاباد به نهێنی دامه زرا.

هه ڵبه ته بارودۆخی نێو ده و له تی و شه ری جیهانی دووه م یارمه تی ده ربوون بۆ خۆش كردنی زه مینه ی خه بات. هه ر له سه ره تای جه نگه وه ره زا شای ئێران بۆ راگرتنی ها وكێشه ی سیاسی و پاراستنی به رژه وه ندیه كانی خۆی به لای ئه ڵمانیای نا زی شكاندبووه وه.

1941 ئه ڵمانیا هێرشی كرده سه ر یه كێتی سۆڤیه ت، ئه مه مه ترسی خسته سه ر به رژه وه ندی ده وڵه تانی ئه مریكاو بریتانیاوه نا ره حه تی كردن، ئه وه بوو یه كێتی سۆڤیه ت و ئه مریكاو بریتانیا رێكه وتن دژی ئه ڵمانیا. وه له به ر گرنگی شوێنی جوخرافی ئێران كه رێگه یكی ئاسان بوو بۆ ناردنی یارمه تی بۆ یه كێتی سۆڤیه ت و كه م كردنه وه نفوزی ئه ڵمانیا له ئێران و نا وچه ی ده ریا ی نه وه راست، ئه مریكاو بریتانیا هێرشیان كرد بۆ باشووری ئێران و یه كێتی سۆڤیه تیش له باكوور، به م جۆره ره زا شا جله وی حوكمرانی له ده ست داو له ئنجام دا ئیران به گشتی هه واو جه وێكی دیموكراتی به خۆوه بینی وه به تایبه تی كوردستان نه فه سێكی ئازادی هه ڵكێشا.

كۆمه له ی ژـك چالاكانه توانیان ده ست به كاربن و زۆربه ی خه لكی نیشتمان په ره و رو و نه ته وه ی له خۆیان كۆبكه نه وه و به ماوه یه كی كورتیش په ل و پۆ باوێنه ناو هه موو چین و توێژه كانی كۆمه لی كوردی و وه ده وری كارێگه ریان گێرا له بزواندنی هه ستی نیشتمانی و نه ته وه ی وه گه شه پێدانی هۆشیاری سیاسی وه په یوه ندی به ستن له گه ل بزوتنه وه ی به شه كا نی تری كوردستان به تایبه تی له گه ل حزبی هیوا كه ئه و سه ر ده مه چالاكانه له میدانی خه به تدا بوو وه رۆڵێكی چاكیان گێرا له هۆشیار كردنه وه ی خه لك و په ره پێدانی فه رهه نگی، ئه وه بوو رۆژمێری كوردیان ده رهێناو وه له سالی1943 گۆڤا رێكیان ده ركرد به ناوی نیشتمان.

ئه گه ر چی هیچ نامیلکه یێکی نوسراو نیه تایبه ت به روونکردنه وه ی به رنامه و ئامانجی کۆمه له به لاَم ئه وه وا نا گه ینێ که بێ به ر نامه و ئامانج بوونه به لْکو گۆڤاری نیشتمانیان کردبوو به میمبه رێ بۆبلاَکردنه وه ی بیرو و بۆچونی خۆیان و به رنامه و ئامانجیان.

کۆمه له له شێوه خه باتدا بروای به خه با تی ژێر زه مینی و نهێنی هه بووه وه پێ وابووه خه با تی چه کداری له به رژه وه ندی بزوتنه وه ی کوردایه تی نیه چونکه میله تی کورد به هێزی سه ربازی لاوازه و نا توانی به رامبه ر هێزی سه ربازی هیچ یه ك له داگیرکه رانی وولاَت بوه ستێ.

به گوێره ی ئه و به لگه نا مه مێژووییانه ی که هه یه بیرو باوه ری کۆمه له کوردستا نی بووه هه رچه نده له هه ندێ نووسراوەدا با سی خودمختاری ده که ن به لاَم داواکاریه کانیان ونووسراوه کانی تر به پێچه وانه ی ئه وه ده سه لمێنن بۆ نموونه له سا لی 1944 کۆمه لْه نووسرا وێ بلاَو ده کا ته وه و ده لْێ به رنامه ی کۆمه لْه دوای شه ر راگرتن به م شێوه ی خواره وه ده بێ:
هه ر که شه ر کۆتای ها ت ده ولْه تی کوردستان اعلان ده کرێ.
سیسته می ئه و ده ولْته کۆماری ده بێت.
کوردستان هێزی پ.م له شێوه ی میلشیا ده بی.
کۆمه له له سه ریه تی به شه کانی تری کوردستان رزگار بکا.
کۆمه له په یوه ندی له گه ل حزبی هیوای با شووری کوردستان په یوه ندیه کی سه ر پێی نه بووه به لْکو دوو ئه ندامی به رزی حزبی هیوا مستافا خۆشناو و میر حاج له ئه فسه ره کۆنه کانی با شووری کوردستانن به شدار بوون له کۆبونه وه ی دامه زره ندنی کۆمه له ی ژ-ک. هه روها زۆر بیرو به وه ریان ده گۆریه وه له سه ر رووداواکانی ئه و سارده مه و گه لێ جار له کۆبونه وه کانی یه کتری باشدار ده بوون و سه ردانی یه کتریان ده کرد به مه به ستی ته نسیق کردن له خه بات ئه مه ش که م جار روویداوه له مێژووی کورد.
به م جۆره کۆمه له تا ده هات گه شه ی ده سه ندو له دلْی زۆر که س جێگه ی خۆ ی ده کرده وه گه لێ له خه لکی ناسراو ده ها تنه ریزی کۆمه له وه، ئه وه جێگه سه ره نجی یێکێتی سۆڤیه ت بوو وه کو زلهێزێك له ناوچه که وه پێنا چێ جێگه ی ره زامه ندی و دلْخۆشی بوو بێ بۆ ئه وان، له هه مان کاتدا کوردستانیش مه به ست بوو بۆ ئه وان وه هه ولْیان ده دا دۆخه که به گوێره ی ئه وه بروا که ئه وان چۆنی له به رژه وه ندی خۆیان ده بینن بۆ یه ش خۆیان مات کردبوو به هیچ شێوه یێ هه ولْیان نه ده دا په یوندی له گه لْ کۆمه لْه دروست بکه ن و به ره سمی بانگیان بکه ن بۆ هیچ دانیشتنێ.
رووداوه کان له نا وچه که و وه زع و گه شه کردنی کۆمه له به ره و ئه وه ده چوو که بتوانن ده سکه وت به ده ست بهێنن بۆ ئه وه ش پێیان وا بوو که پێویستیان به سه ر کرده یه کی ناسراو هه یه. سه ره رای جیاوازی بیروو بۆچوونی ئه ندامه کانی کۆمه له له ها تنی قازی معمدبۆ ریزه کانی کۆمه له سه ره نجام له ئه پرلی 1945 قازی معمد بوو به ئاندامی کۆمه له.
قازی معمد که سا یه تیه کی ناسراوبوو له ناو خه لك و له لایان کار به ده ستانی ئێران و یه کێتی سۆڤیه ت و بریتانیاش. یێکێتی سۆڤیه ت دوای هێرشی بۆ ئێران بۆ قایم کردنی جێگه پێی

خۆی و په یدا کردنی نفوز له کوردستان هه ستا به بانگێش کردنی سه ره ك عه شیره ت و پیاوه ناو داره کانی کورد بۆ باکۆ قازی معمد یه کێ بوو له وان.
پیاوێکی هێمن و زیره ك و به توانا بووو بۆیه به ما وه یه کی که م توانی له ناو کۆمه له ده سه ڵات په یدا بکات و ده ورو ته ئسیری هه بێ و ببێ به سه ر کرده. به م شێوه یه کۆمه له هه ڵویستێکی مێژووی تۆمار کرد بۆ خۆی به وه ی که فرسه تیان دا به قازی معمد بێته ناو کۆمه له که پێش وه خت ئه و ئه نجامه یان ده زانی وه ئه مه له دونیای سیا سه تدازۆر که م روده دا واز هێنان له پله و پایه ته نازل کردن له ده سه ڵات له پێناوی به رژه وه ندی گشتی
دوای راگرتنی شه رو شکانی ئه ڵمانیاو رێکوتنی هه ر سێ ده وڵه ت و به ره به ره به گوێره ی رێکه وتن ده بوایه یٔکئتی سۆڤیه ت هێزه کانی بکێشته وه له ئێران ئه وه بوو له سێپتێمبه ری 1945 هه ندێ له سه رۆکه کانی کوردی بانگێشی باکۆ کرد و له وانه قازی معه مه دیش ئاماده بوو. له وێ یٔکێتی سۆڤیه ت داوای له قازی معه مه د کرد ناوی کۆمه له ی ژ-ك بکه ن به حزبی دیموکرات و وه واز له کا ری نهێنی بێنن و ده ست بکه ن به کارکردنی ئاشکراو چاپخانه بکه نه وهه وڵی په روه رده کر دنی خه ڵك بده ن، هه ر له وێش به ڵێنی یارمه تی دانی ماڵی و سه ربازی ده ده ن.

ووریانه بوون له ته ڵه ك بازی سیا سه تی نێو ده وڵه تی و دڵسافی میله تی کوردو تامه زرۆی ئازادی و سه ربه خۆی به ڵێنه کی سه ر زاره کی به س بوو بۆ شکاندی ئه و تامه زرۆیه.
دوای گه رانه وه ی قازی معه مه د له و سه فه رهئه و پێشنیاره ده کرێ و وه له ئه نجامدا به کۆی ده نگ و پێشنیاره که قه بوڵ ده کرێ. به م جۆره بزوتنه وه که به قاعده و قیاده وه خۆیان اعلان ده که ن. به م شێوه یه بۆ هه رسێ ده وڵه ته که و ئێرانیش بزوتنه وه که زۆر به ئاسا نی هه ڵده سه نگێر درێ.
چولانه وه که هه ر به ر ه و په ره سه ندن ده چێ له ئه نجامدا له مه راسیمی ره سمی ئا ڵای کوردستان هه ڵده کرێ و اعلانی کۆماری مه هاباد ده کرێ له 22 جێنوه ری 1946.

به م جۆره حه زو ئاره زووی هه زارن که س دێته دی و له مه را سیمی ره سمی سه ره ك کۆمار سوێند ده خوا (ئه من به خودا به که لامی عه زیمی خودا، به نیشتمان، به شه رافه تی میللی کورد، به نه خشه و ئالای کوردستان موقه ده سی کوردستان سوێند ده خۆم که تا ئاخر هه ناسه ی ژیانم و رژاندنی ئاخر تنۆکی خوێنم به گیان وبه ماڵ له رێی راگرتنی سه ر به خۆی و به رز کردنه وه ی ئالای کوردستان دا تێ کۆشم و نیسبه ت به ره ئیسی جمهوری کوردستان دا تێکۆشم و نیسبه ت به یه کێتی کوردو ئازه ربایجان موتیع و وه فادار بم) .

دوای رێکه وتنی ئێران و یه کێتی سۆڤیه ت و ئه مریکاو بریتانیا هه ره سه کی گه وره ده بێ بۆ کۆمارا ساواکه ی میله تی کورد له ئه نجامدا قازی معه مه د بریار ده دا را نه کاو میله تی کورد به جێ نه هێڵێ ده ڵێ من سوێندم خواردووه و به ڵێنم دا وه ناڕۆم ئه گه ر ئه رته ش هات من لێره بم ئه وه داخی خۆیان به من ده رێژن واز له میله ت ده هێنن. به م جۆره له دادگا هه موو تاوانه کان ده خاته ئه ستۆی خۆی. 31 مارس 1947 له نا وه راستی شا ر له سێداره ده درێ.

سه ره رای هه موو که م و کورتیه ك و هه ڵه ی سیاسی کۆماری مه ها باد سه رکه وتنێکی مه زنه له مێژووی خه با تی بزوتنه وه ی رزگارینیشتمانی میلله ته که مان و گه لێ ده ستکه وتی پیرۆزی به ده ست هێنا وه کوه هه ڵکردنی ئالآی کوردستان به ره سمی و اعلان کردنی سیستەمی کۆماری و بڵاو کردنه وه ی بیرۆکه ی دیموکراتی له و سه رده مه دا روکه شێکی مۆدرنی داوه به بزوتنه وه که. هه ر وها رۆڵێکی باشی هه بووه له په روه رده کردنی خه ڵك بۆ یه که م جار زمانی کوردی بوو به زمانی ره سمی قوتابخانه کان و شوێنه ره سمیه کان، ده وری هه بوو له زه ق کردنی چه وسانه وه ی چینا یه تی هه وڵدان بۆ هه ڵوه شاندنه وه ی په یوه ندی ده ره به گایه تی له ناو کۆمه ڵگا ی کورده واری و گرنگی دان به مه سه له ی ئافره تان. ده رهێنانی گۆڤارێکبه ناوی کوردستان، دروست کردنی هێزی پ. م. ئیسپاتی کرد بۆ دونیا کورد توانا ی به رێوه بردنی ده و ڵه تی هه یه. له هه موو شیان گرنگ تر حه زو ئاره زووی نیشتمانی و نه ته وه ی له قاڵبێکی یه ك گرتوو ده رخست.

قازی معه مه د وه کو سه رکرده چۆکی دانه دا له پێناوی ژیان و پله و پایه ته نا زلی له ئا ڵا ی کوردستان و ئه رزو خاك نه کردله دادگاش هه ر لایه ن گری ما فی را وا ی میله ته که ی بوو. پێشه وا سه ر وه ریه کی گه وره ی له مێژوو بۆ خۆی تۆمار کرد له و ساته وه که بریا ری دا دله سه نگه ری میله ته که ی به پێوه بمرێ.

__________کۆتای__________

له کۆماری مه ها باد یه کجار ئا ڵا ی کوردستان هه ڵکرا وه یه کجاریش لابردرا. به دا خه وه ده ڵێم ئێستا له باشوری وولآت که هه موو چا وه رێین ببێ به نواتی کیان ئا ڵا ی کوردستان بێ رێز بووه رۆژێ هه ڵده درێ رۆژێ لاده برێ، رۆژێ لای هه ندێ سه رکرده ئا ڵا ی کوردستانی قه بوڵ نیه ئه گه ر شان به شانی ئا ڵا ی عیراق نه بێ. یان هه ندێ سه رکرده ده ڵێن هێمایێکی کوردی له ئا ڵا ی عیراق زیاد بکرێ بۆ ئه وه ی ته مسیلی کورد بکا.
ئه گه ر وێنه ی کڵاو جامانه له سه ر ئا ڵا ی عیراق بنه خشێنن ئینجا ته مسیلی ئێمه نا کا. ده بێ پێ دا گیرێ له سه ر ئه وه ی که ئا ڵا ی کوردستانی یه ك ئا ڵا یه نا بێ به دوو وه ده بێ به ته نیا له ئاسمانی کوردستان بشه کێته وه. ئه گه ر حاڵ وابێ له و بروایه دا نیم هیچ لایه کیان بریا ری دا بێ به پێوه بمرێ.